

Vyhodnocení dotazníku pro rodiny s dětmi v NRP

Dotazník pro rodiny s dětmi v náhradní rodinné péči vytvořila pracovní skupina **Osvěta a komunikace s ústavními zařízeními** pracující pod Asociací náhradních rodin České republiky a distribuovala jej v říjnu 2009 mezi náhradní rodiče.

Návratnost dotazníků bohužel nebyla tak velká, jakou jsme předpokládali (pro výstupní zprávu bylo použitelných 27), ale i přesto výsledky mají svou vypovídající hodnotu a poskytují cenné zprávy o názorech a zkušenostech náhradních rodičů – adoptérů a pěstounů s ústavními zařízeními spadajícími pod ministerstva školství, zdravotnictví i práce a sociálních věcí. Všem, kteří věnovali svůj čas vyplnění dotazníku, děkujeme.

Níže uvedené výsledky poslouží k vytvoření zprávy pro ústavní zařízení, ve které všechna zařízení vykonávající ústavní výchovu chceme seznámit s výsledky tohoto dotazníku, s názory a postoji nás, náhradních rodičů, stejně tak bude daná zpráva poskytnuta i zřizovatelům těchto zařízení.

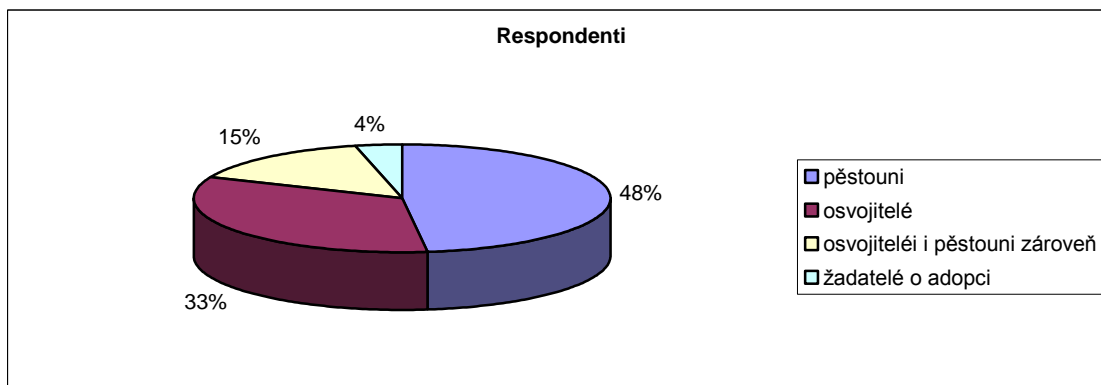
1. Základní informace

Celkový počet vyplněných dotazníků, z nichž tato práce vychází je 27. Z tohoto počtu se jednalo ve 13 případech o pěstouny a poručníky, včetně jedné rodiny praktikující hostitelskou péči, v 9 případech o osvojitele, ve čtyřech o rodiče mající ve své péči jak děti adoptované, tak i pěstounské a v jednom případě o žadatele o NRP, konkrétně o adopci.

Tab. č. 1: Celkový počet respondentů

Celkový počet respondentů	27	100 %
pěstouni	13	48,2 %
osvojitelé	9	33,3 %
osvojitelé i pěstouni zároveň	4	14,8 %
žadatelé o adopci	1	3,7 %

Graf č. 1: Procentuelní zastoupení respondentů

Ve dvaceti sedmi rodinách, jež zodpověděly naše otázky, je v NRP umístěno celkem 67, resp. 66 dětí, neboť u jednoho dítěte je praktikována péče hostitelská. 19 dětí bylo osvojeno, 35 jich je v pěstounské péči, 12 pak v péči poručnické.

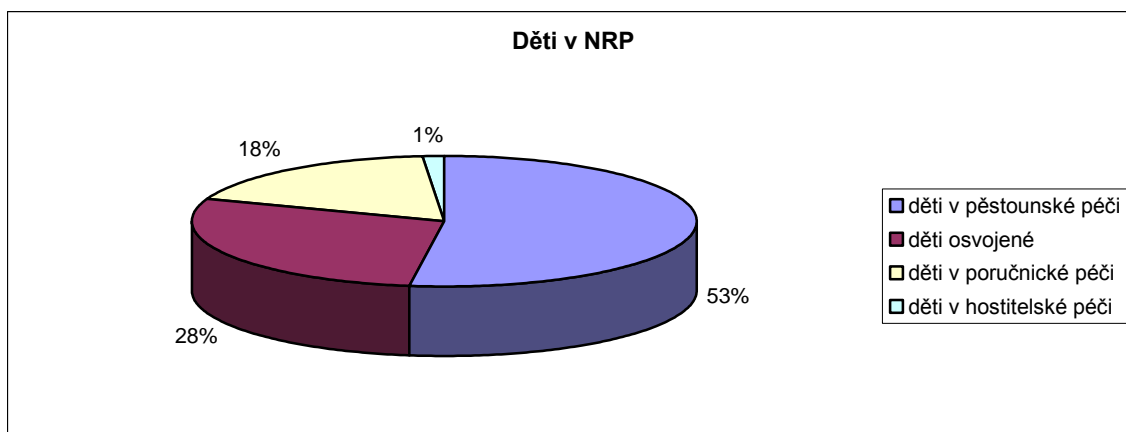
Počet dětí v čistě adoptivních rodinách je v průměru 1,4 dítěte na rodinu, v rodinách se smíšenou NRP (adopce a PP) 4,3 dítěte na rodinu, v rodinách s dětmi v pěstounské a poručnické péči 2,8 dítěte na rodinu.

Ač vzorek náhradních rodin nelze považovat vzhledem k malému počtu za reprezentativní, přesto je patrný značně rozdílný počet dětí v rodinách osvojitelských a v rodinách praktikujících ostatní způsoby NRP.

Tab. č. 2: Celkový počet dětí v NRP

Celkový počet dětí v NRP	67	100 %
děti v pěstounské péči	35	52,2 %
děti osvojené	19	28,4 %
děti v poručnické péči	12	17,9 %
děti v hostitelské péči	1	1,5 %

Graf. č. 2: Procentuelní zastoupení dětí v jednotlivých druzích NRP

Průměrný věk při příchodu dětí do rodiny byl v našem vzorku 4 roky, při čemž u dětí adoptovaných se jednalo o věk podstatně nižší než u dětí v pěstounské péči. Osvojené děti přišly do nových rodin v průměru v 15 měsících (nejmladší sedmidenní, přímo z porodnice), děti do pěstounské péče v 5 letech a 3 měsících (nejstarší šestnáctileté).

Také tyto zjištěné údaje lze zobecnit. Požadavky adoptivních rodičů na věk dítěte jsou zpravidla na co nejmenší, nejčastěji do jednoho roku (max. 3 let). Tento fakt koresponduje i s nabídkou právně volných dětí. Naopak děti vhodné do pěstounské péče jsou ve většině případů vyššího věku.

Nejvíce dětí přišlo do rodin z kojeneckých ústavů a z dětských domovů, na dalším místě jsou pak dětská centra, porodnice, ÚSP. Nejméně dětí přišlo do náhradních rodin přímo z biologické rodiny či z Klokánku.

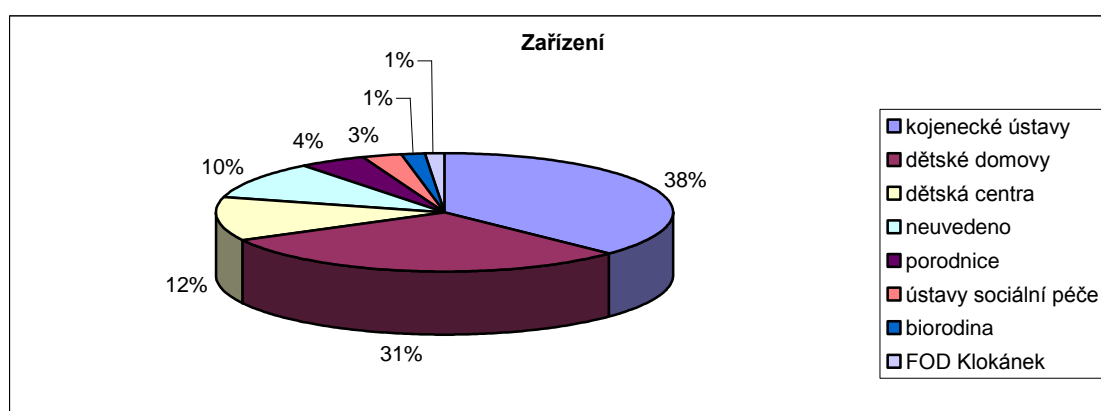
O tomto faktu svědčí mimo jiné i tolerance, resp. nízká tolerance ke zdravotnímu stavu dětí přicházejících do náhradních rodin, příp. fakt, že děti umístěné v bývalých ÚSP nejsou stále často shledávány jako vhodné pro umístění do náhradní rodinné péče a nejsou potenciálním pěstounům nabízeny.

Tab. č. 3: Typy zařízení

Typy zařízení	67 dětí	100 %
kojenecké ústavy	25 dětí	37,3 %
dětské domovy	20 dětí	29,9 %
dětská centra	8 dětí	11,9 %

neuveдено	7 dětí	10,4 %
porodnice	3 děti	4,5 %
ústavy sociální péče	2 děti	3,0 %
biorodina	1 dítě	1,5 %
FOD Klokánek	1 dítě	1,5 %

Graf č. 4: Procentuelní zastoupení jednotlivých zařízení

Některí respondenti uvedli i konkrétní zařízení, ze kterých si děti přebírali. Celkem se jednalo o 21 různých zařízení. Nejvíce dětí bylo z KÚ Praha 4 – Krč (8 dětí) a z KÚ Most (4 děti).

Uvedená konkrétní zařízení:

KÚ Praha 4 – Krč (dnes DC při FTN)	8 dětí	DD Horšovský Týn	2 děti
KÚ Most	4 děti	DD Karlovy Vary	2 děti
KÚ Kyjov	2 děti	DD Nepomuk	2 děti
KÚ Ostrava (dnes DC Domeček)	2 děti	DD Praha – Zbraslav	2 děti
KÚ Brno – Hlinky (dnes DC Brno)	1 dítě	DD Senožaty	2 děti
KÚ Olomouc	1 dítě	DD Brno	1 dítě
KÚ Plzeň (KÚ s DD Plzeň)	1 dítě	DD Horní Čermná	1 dítě
		DD Krásná Lípa	1 dítě
		DD Krompach	1 dítě
DC Veská	2 děti	DD Mladá Boleslav	1 dítě
DC Šumperk	2 děti	DD Tišnov	1 dítě
		DD Ústí nad Labem	1 dítě

2. Pozitivní zkušenosti náhradních rodičů ze styku a komunikace s ústavními zařízeními

Jako pozitiva hodnotili náhradní rodiče nejčastěji fakt, že mají k dispozici fotografie či CD s fotografiemi dětí z pobytu v daném zařízení, existenci pamětního listu, ve kterém jsou zaznamenávány důležité události ze života dítěte, vstřícnost a ochotu personálu zařízení a výbornou lékařskou péči.

Všechny klady uvedené respondenty jsou zde:

- CD s fotografiemi dětí při odchodu
- častý pobyt dětí venku – nejlépe denně, i mimo areál zařízení
- děti jsou velmi poslušné
- děti nejsou přesouvány z oddělení na oddělení dle věku
- děti z DD dostávají při ukončení pobytu své oblečení (většina dětí z KÚ odchází naopak nahatá)
- dobré samoobslužné schopnosti dětí
- existence dobrovolnictví, resp. jeho praktikování
- existence individuálního plánu rozvoje osobnosti, vypracován na každé dítě - plnění má na starosti vztahová osoba
- existence školky v rámci zařízení - děti nejsou stále na jednom oddělení, změna, příp. možnost návštěvy civilní školky
- existence vztahové osoby
- fotografie dětí
- konání akcí – oslavy narozenin, svátků, Vánoce, Velikonoce, čarodějnice...
- méně časté střídání personálu
- možnost dítěte odvézt si sebou nějakou vzpomínku na ústav – př. oblíbenou hračku
- možnost jít v rámci seznamování s dítětem na procházku
- možnost pobýt s dítětem potřebnou dobu (i několik dní) v zařízení a řádně se s ním seznámit
- možnost poznat, jak se dítě chová v kolektivu, zjistit jeho vztah k jiným dětem
- možnost prohlédnutí si celé zařízení
- neexistence povinnosti trávit s dítětem několik dní v zařízení, rychlý odjezd domů
- pamětní list dítěte
- pořádání „Dnů otevřených dveří“
- potencionálním náhradním rodičům umožněn pobyt o samotě s dítětem
- pravdivá zpráva o dítěti, jeho mentálním a fyzickém vývoji
- rychlé vyřízení formalit a brzké opuštění KÚ
- samostatnost dětí

- setkání náhradních rodin pořádaných ústavním zařízením
- schopnost personálu zodpovědět otázky
- střídání malého počtu pracovníků - ideálně dva až tři
- v zařízeních je zaměstnáván kvalifikovaný personál, k dispozici pediatr, psycholog
- vidět přístup sester k dětem – zjištění výchovných stylů a reakcí dítěte na něj
- vstřícný, příjemný, ochotný personál zařízení
- výborná lékařská péče – důkladná vyšetření (včetně genetických) a následné terapie – př. Vojtova metoda
- výborný vztah personálu k dětem, hodně se jim věnuje
- zapůjčení (věnování) oblečení na převoz dítěte domů
- zařízení rodinného typu, děti žijí v rodinných buňkách, bytech

3. Negativní zkušenosti náhradních rodičů ze styku a komunikace s ústavními zařízeními

Negativně hodnotili respondenti nejčastěji absenci fotografií, příp. jejich velmi malé množství, přemísťování dětí z oddělení na oddělení dle věku, či z jednoho zařízení do druhého, neprofesionální přístup zdravotnického personálu při seznamování a předávání dětí, absenci „Pamětního listu, Knihy života“ či jakéhokoliv dokumentu o prožitém životě v daném zařízení.

Všechna negativa uvedená náhradními rodiči:

- absence fotografií, příp. jejich velmi malé množství, není zmapovaná část života dítěte (hlavně DD)
- absence „Pamětního listu, Knihy života“ či jakéhokoliv dokumentu o prožitém životě v daném zařízení
- absence speciálního pedagoga, obzvláště ve zdravotnických zařízeních – pedagogickou práci vykonávají sestry, je-li vykonávána, v lepším případě s alespoň pedagogickým minimem – špatné propojení resortů
- časté střídání personálu pečujícího o děti – př. střídání sester na odděleních, vysoká fluktuace zaměstnanců
- děti chodí velmi málo ven - špatná je situace obzvláště ve velkých, několikapatrových zařízeních
- děti nejsou vedeny k samostatnosti
- děti neznají kočárek, nejezdí autem
- chybí vztahová osoba
- korespondence s biorodinou předána přímo malému dítěti - došlo ke zničení
- krmení dětí – ne ani v tuto chvíli individuální péče – sestra krmí dvě děti na jednou

- malý počet pracovníků na jednom oddělení – např. jedna sestra či teta mající na starost 6 i více dětí
- málo času věnovaného individuální práci s dětmi
- neochota personálu předat rodičům informace o dítěti, příp. jejich neznalost
- málo informací o režimu dítěte
- náhradní rodiče nemají možnost prohlédnout si celé zařízení
- nedostatečná možnost rozloučení se dítěte s kamarády, sestřičkami, vychovatelkami
- neprofesionální přístup zdravotnického personálu při předávání dětí – sestry oslovují rodiče při první návštěvě před dítětem termíny „maminka, tatínek“, vyhrožují dětem, že nebudou-li se chovat hezky, rodiče či pěstouni je vrátí
- neumožněno rozloučení vztahového člověka při odchodu dítěte do nové rodiny
- nevhodně situované zařízení – př. uprostřed lesů - izolace...
- nepřipravenost dětí na přesun z KÚ do DD, příp. do rodiny
- nemožnost poznat dítě v jeho přirozeném prostředí - př. v herně mezi ostatními dětmi – první setkání probíhají v kanceláři
- nevhodné dětské herny – prosklené „kukaně“, sestry chodí málo mezi děti, spíše je pozorují za sklem, příp. vyřizují administrativu
- nezáměr většiny zařízení o již propuštěné děti – neochota následné spolupráce, rady
- oblíbenost dětí – oblíbené dítě má různá privilegia, včetně větší pozornosti personálu
- předáváno nahé dítě - nutnost dovézt nové oblečení, botičky (netrefí se velikost, příliš změn na dítě - doména spíše KÚ, lepší DD)
- příliš velké zasahování ústavního zařízení do kompetencí nové rodiny po převzetí dítěte
- přesouvání dětí z oddělení na oddělení dle věku
- příliš dlouhý pobyt dítěte na izolaci z důvodu nemoci - je to nutné? Doma děti též marodí spolu s ostatními členy rodiny.
- relativní život dětí v přepychu v některých zařízeních – způsobuje to následně problémy při přechodu do pěstounské rodiny, kdy ve většině případů dochází k poklesu ekonomického standardu (ne značkové oblečení, ne dovolené u moře)
- sestry s dětmi málo mluví, málo se s nimi mazlí
- sourozenci dříve nepobývali v jednom zařízení, dnes již lepší situace, ale stále nejsou sourozenci na stejném oddělení
- starší děti vystřídalý několik zařízení
- velká zařízení – neosobní přístup

4. Hodnocení konkrétních zařízení respondenty

Kladně byla jmenovitě ohodnocena následná zařízení, včetně uvedených důvodů:

DC Veská:

- celkově vstřícné jednání, velmi dobrá péče o děti
- relaxačně-stimulační místnost, obzvláště vhodná pro postižené děti
- školka – děti předškolního věku nejsou stále jen na skupinách, ale odcházejí do školky, v jiné budově zařízení
- využívání dobrovolníků
- děti jsou denně na čerstvém vzduchu – i nejmenší miminka - kočárky na terasách

DD Ústí nad Labem:

- nejlepší zkušenost s tímto DD jedné z rodin (ze šesti zařízení, ze kterých přebírali děti)
- DD rodinného typu
- děti dobře připravují do života
- děti mají svou blízkou osobu, alba s fotkami

DD Zbraslav:

- velmi dobré jednání s náhradními rodiči
- děti si mohou vzít do nové rodiny své hračky, odcházejí oblečené, obuté
- DD podává hodně informací o dětech
- děti odcházejí se záznamy o svém životě v zařízení, s fotografiemi

Klokánky:

- rodinné buňky, střídají se zde dvě tety
- děti poznají běžné domácí práce - vaření, nákupy, pomáhají s nimi, mají své úkoly

KÚ Kyjov:

- celkově velmi dobrý přístup k náhradním rodičům

KÚ Most:

- vstřícnost, ochota a slušnost personálu
- možnost prohlédnout si celé zařízení
- CD s fotografiemi dítěte
- pamětní list

- oblíbená hračka sebou domů
- hezké pokoje k přenocování pro náhradní rodiče, kteří přijíždějí často z dálky

KÚ Praha 4 – Krč:

- využívání dobrovolnictví

KÚ Strančice:

- celkově velmi dobrý přístup k náhradním rodičům

Konkrétní **negativní** zkušenosti uvedené náhradními rodiči:

DC Veská:

- herny dětí připomínají skleněné kukaně, sestry se věnují spíše administrativě než hraní s dětmi
- sourozenci na různých odděleních dle věku

DD Mladá Boleslav:

- dítě předáno nahé, nutné vše dovézt

KÚ Brno:

- děti nebyly samostatné, ne zvyklé na nočník - běžně dvou i víceleté děti na plínkách

KÚ Most:

- příliš velké zařízení
- děti málo venku – obzvláště ty mladší, které ještě nechodí

Přemýšleli jsme, zda do této zprávy uvádět i tyto získané informace. Některá zařízení se sice mohou cítit polichocena, že o nich náhradní rodiče smýšlejí v dobrém, ale některá naopak dotčeně, že je zde o nich uvedeno cosi negativního.

Doporučujeme tedy tyto informace nepřeceňovat, ne všichni spokojení rodiče se podělili. Na druhou stranu ale asi ani všichni respondenti neuvedli své zkušenosti negativní. V dotaznících se objevil i strach napsat o jaké konkrétní zařízení se v případě kritiky jednalo, i přes zaručenou anonymitu. Obzvláště v případech, kdy vyplňovateli byli žadatelé čekající na další dítě.

5. Návrhy náhradních rodičů a pracovní skupiny na zlepšení ústavní péče

Na základě pozitiv a negativ vyjádřených náhradními rodiči, příp. jejich názoru na možnost zlepšení situace v ústavních zařízeních, a doplnění postřehů a zkušeností naší pracovní skupiny, byly sepsány následující body.

Jedná se o skutečnosti, které v řadě zařízení fungují, v každém některá jiná, někde jich je běžných více, jinde méně. Ve všech případech se jedná o **reálné věci v kompetenci daných zařízení**, příp. jejich zřizovatelů. Jsme si vědomi faktu, že ze zákona existuje určitý počet dětí, o který pečuje jedna sestra, teta, vychovatelka, což může být argumentem, proč vše níže uvedené nelze realizovat, ale za využití pomoci praktikantů či dobrovolníků, lze situaci podstatně zlepšit. Nutná je ovšem větší otevřenost okolí, čemuž se bohužel stále některá zařízení brání.

- **archivace korespondence** s biologickými rodiči, příp. jinými členy rodiny, uschování osobních dáreků, předání náhradní rodině při odchodu dítěte ze zařízení
- častý **pobyt dětí na čerstvém vzduchu** – procházky, zahrada, hřiště, dle dispozic zařízení, i **mimo zařízení** – výlety, exkurze, tábory (důležité seznamovat děti s běžným životem, dopravními prostředky...)
- **dobrovolnictví** – využití práce dobrovolníků pro individuální práci s dětmi, jako vztahových osob, jako pomocníků při procházkách s dětmi atd.
- **existence školky** – pro děti příjemná změna, nejsou stále na témže oddělení, přiblížení běžnému stylu života
- **fotografie** – dokumentovat důležité i běžné události v životě dítěte, v dostatečné míře, frekvenci, předat náhradní rodině
- **individuální plán rozvoje osobnosti dítěte** – na každé dítě v každém zařízení by měl existovat a mělo by být dbáno na jeho plnění
- **individuální práce s dětmi** - větší časový prostor pro individuální práci, stanovení přesného počtu hodin týdně, kdy se bude pověřená, nejlépe vztahová, osoba dítěti věnovat, důležité i při běžných činnostech – př. krmení (ne více dětí najednou), přebalování, s dítětem je nutné co nejvíce komunikovat, mazlit se s ním
- **kniha života** – pomoci strašším dětem vést si tyto záznamy, důležité při přechodu z jednoho zařízení do druhého, nutné pro vytváření identity dítěte
- **minimalizace pobytu dětí v ústavním zařízení** – snaha všech zařízení o co nejrychlejší návrat do biologické rodiny, je-li to možné, příp. co nejrychlejší najetí rodiny náhradní, neprodulžovat uměle pobyt dítěte v zařízení (př. z důvodů finančních)
- **možnost poznat dítě v jeho přirozeném prostředí** – v herně, na zahradě, s ostatními dětmi, ne v kanceláři

- **možnost rozloučení se** – dopřát dítěti možnost se dostatečně, dle vlastní potřeby, rozloučit jak s dětmi, tak i dospělými, nutné hlavně u starších dětí pro uzavření určité části svého života, umožnit i nadále kontakt, návštěvy, chce-li to dítě, naopak jej nenutit, jsou-li návštěvy traumatizující (kontrolu lze provést i v nové rodině)
- **možnost sourozeneckých skupin pobývat ve stejném zřízení, oddělení, skupině** – v dnešní době již, je-li to možné, pobývají sourozenci většinou spolu v jednom zařízení, není-li mezi nimi velký věkový rozdíl, ale třeba na různých odděleních, což sledujeme jako nevhodné – nemožnost vzniku, příp. uchování, obnovení sourozeneckých vazeb
- **pamětní listy** – vést dětem záznamy o prvních zoubcích, slovech, krůčcích, předat náhradní rodině, důležité nejen pro dítě, ale i pro tvorbu anamnézy, např. u lékařů v budoucnu
- **pedagogičtí pracovníci** a speciální pedagogové by měli pracovat i ve zdravotnických zařízeních, výchovné sestry nejsou dostačující, chybí prevence vzniku vývojových opoždění, řeší se spíše vážnější následky – ať logopedického či jiného rázu
- **přesuny dětí z oddělení na oddělení, příp. z jednoho zařízení do druhého** – minimalizovat, omezit na nezbytně nutné případy
- podpora **samostatnosti dětí** – nedělat vše za ně, např. je zbytečně nekrmít, nepoužívat zbytečně dlouho mixovanou stravu, zavčas zbavovat plen apod.
- **pravdivě informovat náhradní rodiče o zdravotním stavu dítěte** – velmi důležité je seznámit rodiče s realitou, výhledy do budoucna, nic nezamlčovat, ale ani naopak nedramatizovat
- **připravovat děti na odchod ze zařízení, příchod do rodiny** – dbát na individuální tempo zvykání dítěte na novou situaci, mluvit s dětmi, pravdivě a přiměřeně jejich věku, o situaci, úředních postupech, při odchodu věnovat oblíbenou hračku či jinou památku atd.
- **setrvávání pracovníků na jednotlivých odděleních** – v některých zařízeních bývá zvykem střídání zdravotních sester či vychovatelů, jejich „točení“ po odděleních, po různé době (chápeme, že v některých zařízeních je nutné, př. jako prevence sy vyhoření při práci s handicapovanými dětmi apod.)
- **seznámení rodičů se zařízením, kde dítě žilo** – nutné, děti jsou zvědavé, zajímá je, odkud přišli, s kým spali, kde si hráli, jaké to tam bylo, a rodiče často nemohou odpovědět
- **společné pobyty náhradních rodičů a dětí v zařízení** - netrvat na bezdůvodných několikadenních pobytech náhradních rodičů v zařízení, naopak je v potřebných situacích umožnit

- **spolupráce náhradních rodičů a ústavních zařízení po odchodu dítěte** – možnost zavolat pro radu, přijet na konzultaci, pozvat rodiče na dny otevřených dveří, na akce pořádané zařízeními atd.
- **vychovatelé, pečovatelé by měli být obou pohlaví** – děti lépe poznají roli muže a ženy – zabrání i strachu z mužů
- **vzdělávání personálu, zaměstnanců** v oblasti psychologie dětí s raným traumatem, s poruchou attachmentu, s citovou deprivací, učit je, jak pracovat s náhradními rodiči, jaké informace jsou důležité jim sdělit, ať o samotném dítěti, jeho režimu apod.
- **vztahová osoba** – existence vztahové osoby, pracovníka zařízení (v některých zařízeních i dobrovolníka), který se danému dítěti věnuje více než ostatní, což slouží jednak k omezení psychické deprivace, jednak se snižuje opoždění vývoje řeči, motoriky atd.
- **zapůjčení či věnování oblečení na převoz dítěte do rodiny** – obzvláště v KÚ bývá zvykem předat nahé dítě, rodiče musejí přivést veškeré vlastní oblečení, problémem jsou např. botičky, ne vždy padnou apod.
- zařízení rodinného typu – mmj. vede děti více k samostatnosti

6. závěr

Ideálem, a i naším cílem, samozřejmě je, aby v ústavní péči pobývalo co nejméně dětí a po co nejkratší možnou dobu. Ale i když se toto povede, vždy ústavní výchova bude v nějaké formě existovat, a proto je důležité se zamyslet, jak dětem pobyt v ní, ale hlavně život po příchodu do nové rodiny, usnadnit.

Snad tyto návrhy nás, náhradních rodičů, tomuto napomohou. Vše se ale neobejde bez spolupráce s ústavními zařízeními, příp. jejich zřizovateli. Všechny strany si musejí uvědomit, že máme společný cíl – ŠŤASTNÉ A SPOKOJENÉ DÍTĚ, a je tedy nutné brát se navzájem jako partneři, ne protivníci, k čemuž by ráda napomohla i naše pracovní skupina.

Za pracovní skupinu „Osvěta a komunikace s ústavním zařízením“

Ing. Bc. Petra Vojtová,
vedoucí pracovní skupiny